

Самур

№ 8 (279) 2014-йисан 28-август

1992-йисан январдилай акъатзава

Цийивилер
www.samurpress.net

КЪАЙГЪУ ЧӀУГВАЗВА

Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиеван фармандив къадайвал, Советрин вахтунда Афгъанистанда женг ЧӀугуна гьелек хъайи, гелни галачиз квахъай аскеррин хизанриз (хайбуруз, хендедайриз) Президентдин пенсия гуда. 2015-йисан 1-январдилай гана кӀанзавай пенсиядин къадар 200 манат я.

Афгъанистандин дяведин вахтунда Азербайжандай 208 кас гьелек хъана, 6 кас гелни галачиз квахъна. 400 кас набут хъана. Гьукуматди ара датӀана «афгъанвийрин» къайгъу чӀугвазва. Абурун уьмуьрдизни женгинин рекъиз талукъарнавай фильм ЧӀугунва, альманах чапдай акъуднава.

ЖУВАН УЪЛКВЕ ЧИРИН!

Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиеван тапшуругъдалди чи уьлкведа цийи гьерекатдик къил кутунва. «Жуван уьлкве чирин!» тӀвар ганвай и туриствилини

гьерекатдин макъсад мектебра кӀелзавай аялриз ватан кӀанарун я. Ватан лагъайтӀа, вилералди акурла генани пара кӀан жеда. Гъавилъай аялар республикадин чара-чара районризни шегъерриз сиягъатдиз тухузва.

Гьерекатдик вине авай синифра кӀелзавай 14 агъзур жегьил акатзава. Къвед лагъай девирдин сиягъатар 1-6 сентябрдиз къиле фида. И сиягъатра 53 шегъердинни райондин мектебра кӀелзавай 2500 аялди иштиракда.

КАРЧИЯР ПАТАЛ

Гьукуматди республикадин карчийриз чпин майишатар вилик тухун патал мукъувай куьмек гузва. Исаятда 12 райондин 30 агъзур гектардин чилерал 15 сагъибкарвилини субъектдиз талукъ 19 чӀехи фермервилини майишат кардик кутаз алахънава. Сагъибкарвиллиз Куьмек Гузвай Милли Фондуни республикадин 2600 сагъибкардиз 129 миллион къезиларнавай кредит ганва. И кредитрин куьмекдалди 6 агъзурдав агакъна цийи кӀвалахдай чкаяр кардик кутада. Алатай йисав гекъигаъла, пулунал таъмин авунвай проектрин къадар 27,4 процентдин гзаф хъанва.

ВАД ХЕЛ ВИЛИК ТУХУДА

Хачмаз районда майишатардин чара-чара хилер сад хъиз вилик тухун патал гзаф алахъунар ийизва. И йикъара республикадин карчивилиз куьмек гузвай милли фондуни районда гьикрар патал пул ахъайна кӀанзаватӀа тайинарнава. Къил акъуддай ксарин лагъайвал, сифте «къацу маркет», фермерар патал туьквенар, фу чрадай завод, як гьасилдай кархана, гьакӀни бегъерлу багълар кутунин крар патал пул ахъаюн къарардиз къачунва. Карчийрин тӀалабуналди фондуни абуруз проектар патал герек тир къван пул вугуда.

И ЧИЛ ХАЙИ ДИГЕ Я

Дагъустан. Докъузпара.

ЖЕЧ ГЪА!...

БУЪРКЪУЪДАЗ ЭКВ КӀАНЗАВА

Са чавуз вири Азербайжандиз сейли тир Ивановка хуьре гила тежер хътин вакъиаяр къиле физвалда. Никитинан тӀварунихъ галай колхоздин са шумуд варз инлай вилик хкъанавай цийи седри Николай Дубровина садални алуьк тавуна вичиз кӀандай къанунар кардик кутунва къван. «Шаркъ» газетди (2014-йисан 5-август) кхъизвайвал, ада и хуьруьн урус тушир агъалийриз – азербайжанвийризни лезгийриз югъ гузвач. И агъалийрикай девед хъел кваз рахазва. И касди азербайжанвийриз «къураба» тӀвар гана, абурун ихтиярар чӀурзава, абуруз кӀвалахдай, къил хуьдай мумкинвал гузвач. Ада хуьруьз «къурабаяр» татурай лугъуз, чкадин урусрин квалер маса гун къадагъа авунва. Цийи седриди гьакӀни азербайжанвияр цикай магърумарнава.

Газетди кхъизвайвал, Николая алай вахтунда хуьруьн зур пай тир лезгийризни басрух гузва. Адаз хуьруьн майишатдин лезгийр машгъул жезвай хел - хипехъанвал терг авуна, вакӀарбанвал вилик тухуз кӀанзава. ИкӀ хъайитӀа, лезгийрни Ивановкадай маса чкайриз куьч жеда къван. Яраб цийи седридила хуьруьн зур пай тир лезгийр инай акъудиз алакьда жал? Вич Ивановкадай тир са куьуьз лезгиди хъсандиз лагъанва: «АкӀ акъатзава хъи, седриди азербайжанвийризни лезгийриз гьахъсузвал авуна, гьахъ тӀалабзава. Им буьркъуьдаз экв кӀан хъун я.» Буьркъуьдаз экв кӀанзаватӀа, мад вуч лугъун?

«САМУР»

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

Мублагъвилел гьалтайла, лезгийрихъ бегъерлу никӀерни багълар ава. Абурун къуьл вириниз сейли я. Агъалийрин са паяр чуьлдин кӀвалахрив машгъул я. Ина гьакӀни малдарвал вилик фенва. Лезгийрин маларни лапагар хуьзвай уьруьшрин и къил, а къил авач. Абурун дшиегълийри хразвай халичаяр тай авачирбур я. Агъалийри тӀебии рангар къачун патал герек тир набаттарни чпи цана агакъарзава. Жемятрин зегъметдал гзаф рикӀ ала, гъавилъай вирина буьлвал я.

Гьамдаллагъ Къазвини,
араб тарихчи, XIV виш йис.

ЧӀалаз
дуьшуьшдилай
дуьшуьшдалди ваъ,
ара датӀана икрам
ийин.

А.Гуьлмегъамедов,
академик

Цийивилер

www.samurpress.net

Келунин йис
яргъи жеда

Цийи кьарардив къадайвал, 2014-2015-келунин йис 15-сентябр-диз гатунда ва тарсар виликай

кьезмай йисан 14-июндиз кьилиз акъатда. Республикадин талукь министерстводи и кардихъ авсиятда тукьлуьрнавай план гьукуматдив вуганва. Ина тлаьтлар мус жедагъа, муаллимрал гьихътин пар ацалтзаватгъа, гьакъни гьихътин крар тухвана кланзаватгъа къалурнава. Гила келунин гьафтейрин къадар 32,8 жеда. 2014-2015-келунин йисуз сад лагъай синифдиз 139214 аял фида. Шаз абурун къадар 137 агъзур тир.

Гьукуматдивай
тлалабзава

Талукь тешкилатри республикадин гьукуматдивай кваллахдилай гузвай ял ядай йикъарин къадар ирид югъ артухарун тлалабнава.

Министрин Кабинетди, Профсоюзрин Конфедерацияди ва Карчийрин Милли Конфедерацияди кутуннавай икьарардив къадайвал, алай вахтунда 21 юкьуз ял ягъизвай ксар патал гьакъи гузвай ял ягъидай йикъарин къадар 28 югъ тайинарда.

Цийи документда къалурнавайвал, йикъар тайинардайла кваллахзавай касдин стаж, куьрпе аялдиз къуллугъ авун, гьакъни маса къетлен месэляар асасдиз къачуда. Документда дуьшуьш жедай балайрик хъайи зарар вахкун, кваллахзавай кас рагъметдиз фейила тазият патал пул ахъаюн ва маса къезилвилерни фикирда къада.

Сад лагъай чка
къазва

Къецепатан уьлквейрин санкциярихъ авсиятда Россияди жавабдин серенжермар къабулайдалай гуьгъуьниз и уьлкведин республикайри къенепатан базарра кьитвал арадал татурай лугъуз вири жуьредин алухъунар ийизва. И кардиз мукъувай куьмек гузвайбурукай сад Дагъустан я. Салан магъсулар гьасил авунай Россияда сад лагъай чка къазвай Дагъустанди алай йисуз уьлкведин базарриз 200 агъзур тон як, 500 агъзур тон некледин магъсулар, 600 агъзур тон салан майваар акъудда. Уьзумчивал къвердавай вилик тухузвай Дагъустанди виликай къезмай къвед-пуд йисан къене цудралди шегьерарни ципицралди таьминарда.

Къисметдихъ галазни
женг члугуна кланда.

Лезги халкъдин
мисал

Зи кваллин
багъа мутъман

✉ Играми «Самур» газетдин кваллахдарар! Чи кваллиз чи Кьулан вацун твар алай «Самур» газет илифиз 17 йис я. Зи уьмуьрдин юлдаш Ракъютан адал акъван рикл алай хьи, азни кланарнай адал газет. Цийи нумра гъиле гьатун кумазни адал ван алаз макъалаяр заз келдай, зани яб акалдай. Ахпа чна а макъалайрикай веревирдер ийидай.

Ракъюта лезгидалди акъван хъсандиз келдай хьи, зун гьейран жедай. Адаз чи халкъдин маниярни пара кландай. Садра газетдай «Сувар» лезги ансамблдин концертдикай малумат келайла чун санал гъа мярекатдиз фенай. Ракъютаз концертди акъван таьсирнай хьи, ада сегънедиз экъечина «Пейкер баха» мани лагъанай. Инсанри квалачел къарагъна адаз капар янай. Са шумуд йикъалай Ракъютан суракъда аваз Седакъет Керимова чи кваллиз атанай. Чна пуда сятралди ихтилатнай, мугъманди лагъайтла, гагъ-гагъ чун камерадизни члугунай. Са къадар вахтар алаатайла чаз ван хъанай хьи, ада вичин «Зи хайи эл» фильмда Ракъютан маниярни кутунва. Вишералди инсанри чаз зенгер ийиз чпин разивал къа-

лурнай. Ракъют рагъметдиз фена кьве йис я. И чехи дубняда ялгъуздиз ама зун. Аялар, хтулар бахтлу хъурай, анжах уьмуьрдин юлдашдин эвез садани гудач.

Зи кваллиз «Самур» илифайла риклиз гьикъван регъят жеда. Эвелан вахтара хъиз за ам мад цларни тутуна келзава. Хъайи крар, алаатай йисар риклел хкида зи «Самурди». Ам са къуз геж хъайила рикли къалабулукъ къачуда зи. Почтальондини и кар чиз газет зал фад агакьарда.

«Самур» газетда кваллахзавай хайибур! Дидед члал хуьзвай, адан къайгъуда авай квез чухсагъул. Вуч хъсан я, и чехи республикада чи лезгивал, чи адетар, чи члал, чи меденият хуьн патал алахъунар ийизвай «Самур» газет ава. Куь кьелем къуьруь тахъурай. Квез чир хуьх хьи, газетдал рикл алай, адан рехъ хуьзвай зун хътин инсанар гзаф авайди я. Зи кваллин лагъайтла, алай вахтунда виридалайни багъа мугъман «Самур» я.

Седредин АМРАГЪОВ,
Баку, Ени Гуьнешли.

Цийин йисан сад лагъай паюна редакцияди келзавайбурулай 732 чар къачуна.

Виридалайни гзаф чарар Азербайжандин Къуба, Кълар, Исмаиллы, Къебеле, Хачмаз районрай, Баку шегъердай, Дагъустан Республикадин Дербент шегъердай, Стлал Сулейманан, Ахъегъ ва Мегъарамдхуьруьн районрай атанва.

Uğurlar diləyirik

✉ «Samur» qəzetinin səhifələrində ləzgi dil qrupuna daxil olan xalqlar, onların dili, adət-ənənələri, mədəniyyəti ilə bağlı maraqlı məqalələr dərc olunur. Oxucuların hüsn-rəğbətini qazanan belə yazılardan biri qəzetin 11(270) sayında işıq üzü görmüş «Qızırlar» qerkidir.

Müəllifin araşdırmaları, onun məsələyə peşəkar yanaşması, müşahidə və təhlillər apararaq, eyni zamanda elmi ədəbiyyata söykənərkən qələmə aldığı məqalə respublikamızın qız ictimaiyyəti nümayəndələrinin razılığına səbəb olmuşdur. Həmin məqalənin müəllifi S. Kərimovaya minnətdarlığımızı bildirir, redaksiya kollektivinə bu mövzuda məqalələrin verilməsində müvəffəqiyyətlər arzu edirik.

Yusif QRIZLI,
yazar.

Керимхан Керимовни Темирхан Агъамирзеев Кълар райондин Пирал хуьруьн виридалайни къуьзуь ксар я. «Самур» газетдал рикл алай Керимхан халудин 91, Темирхан халудин 80 яшар я.

Абур верцли ихтилатрал илигайла вахт гьикл фенатлани хабар къадач на. Ватандин Чехи дяведин цлаярай акъатна саламатдиз хуьруьз хтай Керимхан халудинни дяведин йисарин яцларни дарвилер вилералди акур Темирхан халудин гьар са гафунай чи халкъдин камаллувал къатлуз жеда.

Виридан риклйай я

ВАН АВУНА

✉ Играми редакция! За квез дуьшуьшдай кхъизвач. Ибур зи риклин гьиссери мецел гъизвай гафар я. 22 йис я Азербайжанда лезги халкъдихъ вичин республикадин газет аваз. И йисара «Самур» халкъдин рикл алай газетдиз элкьвенва. Исаятда газетдин тарихда рагъ алай йикъар я. Вучиз лагъайтла ина гьам Азербайжандиз, гьамни Дагъустандиз сейли журналистри кваллахзава. Заз хъсандиз чизва, редакциядихъ четинвилер санбар ава. Чпин зегъметдалди яшамин жезвайбурукай исаятда низ регъятзава къван? Садазни. Ингъе уьмуьр давам жезва ва чи журналистар газет ара датлана акъудиз алахъзава.

Заз са макъаладикай лугъуз кланзава. Газетдин алаатай нумрадиз акъуднавай «Члалав акаатайвал эгечл тийин» макъаладикай. Им гьакъикъатдани виридак къалабулукъ кутадай чар я ва чна вирида члал члурзавайбурун вилик пад къуна кланзава. Заз М.Горькийди члалакай лагъай гафар риклел хкиз кланзава: «Гъиле нажах къаз тахъайла, тар атлуз жедач, члал хъсандиз чир тахъайла, виридаз хуш жедайвал кхъиз жедач!» Зи риклел хъсандиз алама, са цлуд-цлудад йис идалай вилик чи твар-ван авай аламри-филоло-

гиядин илимрин доктор, профессор Агъмедуллагъ Гуьльмегъамедова ва философиядин илимрин доктор, профессор Агъед Агъаева «Лезги газетда» ихътин са теклиф ганай: «Чаз гьмишалукъ яз вафалуди, чи руьгъдин, зигъиндин тарих, шагъид члал я. Ша чна лезги члалаз дуьшуьшдилай дуьшуьшдалди ваь, ара датлана икрам ийин.»

Хайи члалаз икрам ийин чи виридан буржи я. Играми редакция! Чна квевай тлалабзава, ихътин макъалаяр конкрет делилралди давамар хъия.

Давут ШАГЪМУРАДОВ,
Къуба район

İnsanlara ümid verirsiniz

✉ Hörmətli redaksiya! Mən «Samur»un daimi oxucusuyam. Özüm əslən bakılıyam, milliyətçə azərbaycanlıyam. İqtisadçı işləmişəm, indi təqaüddəyəm. 17 ildən çoxdur ki, 2 qəzet yazdırıram: birini özüm alıram, o birini Dağıstanın Axtı şəhərindəki dostlarıma yollayıram.

Qəzetə məhəbbətimin maraqlı tarixçəsi var. Uzun illər bundan əvvəl qardaşım Əlihüseynin qızı Sevdanın göz bəbəyini sirkul zədələyir. Gecə yarısı çarəsiz qaldığımız vaxt bir ləzgi qonşum bizə görkəmli oftalmoloq Qəmər Adıgözəlovanın telefonunu verib «çox

insan adamdır», - dedi. Gecə saat 12-də biz onun evinə zəng çalıb hadisəni söylədik. O, «Yarım saatdan mən işdə olacağam», - deyəndə qulaqlarımıza inanmadıq. Gecə uşağın gözü əməliyyat olundu, Qəmər xanım onu kor olmaqdan xilas etdi. Heç bir təmənnə ummadan onu sağaldıb ailəsinə qaytardı. O qadın öz savadı, alicənablığı, kübarlığı ilə bizi heyran etdi və bu heyranlıq bizdə onun təmsil etdiyi ləzgi xalqına məhəbbət oyatdı.

Bir dəfə təsadüfən əlimə «Samur» qəzeti keçdi. Orada Qəmər Adıgözəlova haqqında məqalə verilmişdi. Həmin gün mən qəzetə abunə yazıldım. O vaxtdan

«Samur»a bağlanmışam. Azərbaycanca, rusca materialları özüm oxuyuram, ləzgiçə məqalələrin tərcüməsini ləzgi dostlarımla edir.

Son vaxtlar əksər qəzetlər qan qaraldan, mənfəi qıcıqlarla dolu neqativ hadisələrdən yazdığı halda «Samur» öz səhifələrində işıq, ümid dolu yazılara geniş yer verir. Bu, çox vacibdir. İnsanlara həyat eşqi, gözəl duyğular bəxş edən əsl jurnalist yazıları dərc edən redaksiya kollektivinə özümün və dostlarımla minnətdarlığımı bildirirəm.

Əlağa Ağalı oğlu QƏDİROV

MİLLİ ƏDAVƏTƏ RƏVAC

Dünyanın ayrı-ayrı bölgələrində milli və dini zəmində münaqişələrin qızışdığı bir vaxtda bəzi mətbuat orqanlarında xalqlar arasında nifaq salan, millətlərə münasibətlərə xələl yetirən məqalələrin dərc olunması ictimaiyyətdə haqlı narazılıq doğurur. Bir sıra üzdeyən məqalələrin ədavətə rəvac verən fikirləri, siyasi sayıqlamaları həddini aşdığından onları cavabsız qoymaq mümkün deyil. Ona görə də bu səpkidə yazılmış bir məqalə ilə bağlı fikirlərimizi bildirmək istəyirik. “Hüriyyət” qəzetinin 6-8 iyul 2014-cü il tarixli sayında “Bölgədən bilgiler” sərəlövhəsi ilə dərc olunmuş həmin məqalənin müəllifi Cabir Albantürk ilk cümləsində yazır: “Bilməmiş deyilsiniz ki, ikinci Dünya Müharibəsindən sonra Mikoyanın təklifiylə qəbul edilmiş, azərbaycanlıların Ermənistan SSR-dən (Qərbi Azərbaycan) Azərbaycan SSR ərazisinə köçürülməsi ilə nəticələnmiş “perspektivsiz dağ kəndlərinin şəhərlərə, orta və aran zonalarına köçürülməsi” qərarından fürsət kimi istifadə edən Dağıstan və Azərbaycan ləzgilərinin bir qismi (10-da 1) müxtəlif yollarla şəhərlərə və azərbaycanlı-türk və tat kəndlərinə yerləşməyə başladı.”

Elə birinci cümlədən müəllifin tarixi bilməməsi və ləzgilərə qarşı qərəzli mövqə tutması dərhal nəzərə çarpır. Əvvəllən, dağ kəndlərinin köçürülməsi ilə bağlı qərarın adı düzgün yazılmayıb. İkincisi, onun kim tərəfindən qəbul edildiyi bilinmir. Üçüncüsü, azərbaycanlıların Ermənistan-dan kütləvi surətdə köçürülməsi bu qərarla deyil, SSRİ Nazirlər Sovetinin “Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhalisinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında” 23 dekabr 1947-ci il tarixli və “Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhalisinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi ilə əlaqədar tədbirlər haqqında” 10 mart 1948-ci il tarixli qərarları ilə bağlıdır.

Ləzgilərə gəldikdə isə, bir neçə faktı xatırlatmaq kifayətdir. 1928-1970-ci illərdə Dağıstanda “gələcəyi olmayan kəndlər” adı altında 80-dən çox ləzgi kəndinin əhalisi yığcam yaşadıqları yerlərdən həmin respublikanın müxtəlif ərazilərinə köçürülüb. 1966-cı ilin aprelin 20-də Cənubi Dağıstanda baş vermiş dəhşətli zəlzələdən dağılıb 26 ləzgi kəndinin 18 min nəfər əhalisi də bu respublikada məskunlaşıb. Nə Dağıstanda, nə də Azərbaycanda köçürülmüş ləzgi kəndlərinin əhalisi “azərbaycanlı-türk və tat kəndlərinə” yerləşməyib. Bunun əksini iddia edən, beləliklə də yüz illərin sınağından şəərəflə çıxan, haqqı, ədaləti, dostluğu həmişə uca tutan, düzlük sevən bir xalqı işğalçı kimi qələmə verən Cabir Albantürkə bəzi tarixi faktları xatırlatmaq yerinə düşər. Heç vaxt özge torpaqlarına göz dikməyən ləzgilər əsrlər boyu özləri işğallara məruz qalıb. Bu xalq heç kimin torpaqlarına yerləşməyib, əksinə tarix boyu onun torpaqlarına on minlərlə işğalçı yerləşdirilib. Məqalə müəllifinin orta əsrlərin ərəb tarixçilərindən Əbu-l-Abbəs Əhməd ibn Yəhya ibn Cabir əl-Bəlazurinin “Kitab Fütuh-əl-buldan” (“Ölkələrin fəthi kitabı”), İzzəddin Əbu-l-Həsən Əli ibn Məhəmməd ibn əl-Əsirin “Əl-Kamil fit tarix” (“Tarixə dair mükəmməl məcmuə”) əsərlərindən, Azərbaycan tarixçilərindən akademik Ə.Sumbatadənin “Azərbaycanlılar – etnogenez və xalqın formalaşması” (Bakı, 1990. Rus dilində), akademik Z.Bunyadovun “Azərbaycan VII-IX əsrlərdə” kitablarından bə başqa mənbələrdən xəbəri olsaydı bilərdi ki, 733-cü ildə ərəb sərkərdəsi Mərvan ibn Məhəmməd asir götürdüyü 40 min burtası və xəzəri Samurla Şabran arasındakı ləzgi vilayətinə köçürüb. VII-X əsrlərdə ərəb sərkərdələri Məsləmə ibn Əbd ul-Malik, Yəzid ibn Hətam ul-Mükəlləbi və xəlifə Harun ər-Rəşid Xilafətin qoşunları ilə qəhrəmancasına və axıradək döyüşən ləzgilərdən qisas almaq üçün bu xalqın yaşadıqları əraziyə minlərlə ərəbi yerləşdirib. 1396-cı ildə Teymurləng minlərlə ləzgin

Əfqanıstanın Qəndahar vilayətinə sürgün edib. Rusiya İmperiyasının Xarici Siyasət Arxivinin materiallarında göstərdiyi kimi, 1741-ci ildə Nadir şah 30 ləzgi kəndini tamamilə dağıdıb, Quba və Kürə əyalətlərindən 12 min ləzgi ailəsini Xorasan vilayətinə köçürüb və onların kəndlərinə 9 min fars ailəsini yerləşdirib. Məhəmməd Həsən Vəliyev (Baharlı) 1921-ci ildə çap etdirdiyi “Azərbaycan” kitabında səfəvilərin “ləzgiləri itaətə gətirmək üçün onlara yaxın rayonlarda” hansı tayfaları yerləşdirdiyi barədə ətraflı məlumat verir.

XIX əsrin 60-80-ci illərində rus generalları çar müstəmləkəçilərinə qarşı vuruşan ləzgilərin onlarca kəndini od vurub yandırmış, minlərlə insanı Rusiyanın uçqurlarına sürgün etmişlər. Ləzgilərə qarşı belə münasibət Sovet dövründə də olub. Mir Cəfər Bağirovun məhkəməsi ilə bağlı arxiv materiallarında göstərdiyi kimi, təkcə 1952-ci ilin bir ayı ərzində Şəki, Qax, Zaqatala və Balakən rayonlarından 1500 nəfər ləzgi doğma kəndlərindən çıxarılaraq sürgün edilib. Məqalənin müəllifi Cabir Albantürk tarixdən, bütün bu faktlardan xəbərsiz olduğuna görə məsələyə dar, məhdud münasibət bəsləyir, ağılna gələni yazır, qəsdən milli təfriqəni qızışdırır. Birinci halda buna sürünən empirizm, ikinci halda separatizm deyirlər.

Ləzgilərin respublikamızın aborigen xalqı olduğunu unudan C. Albantürk daha sonra yazır: “Azərbaycanda bu işi yönləndirən, ləzgi milliyətindən olan məlum vəzifəli generallar təhsil almağa Bakıya, Gəncəyə, Dərbəndə gələn ləzgilərin bir qisminin əsasən Quba, Xaçmaz, Dəvəçi, Siyəzən, Sumqayıt bölgələrinin rayon mərkəzlərinə, azərbaycanlı-türk və tat kəndlərinə təyinatla göndərilməsini təşkil edirdilər. Gələcəkdə separatçılıq məqsədlərinə şərait yaratmaq və ərazini nəzarətdə saxlamaq üçün təyinatla göndərilmiş adamlar uyğun olaraq nüfuzlu ailələrin təhsil görmüş övladları ilə ailə həyatı qurmağa, vəzifələrə yiyələnməyə çalışırdılar”. Belə bir sual meydana çıxır: Müəllifin yazdığı “ləzgi milliyətindən olan vəzifəli generallar” kimlərdir? Əgər əlində sübutedici faktlar varsa, niyə konkret ad çəkmir? Cəsarəti çatmırsa, belələrinə xalq arasında qorxaq, faktı yoxdursa, böhtançı deyirlər.

Nəhayət, müəllif özünü Quba rayonunun Alban kəndinin “Milli həssasiyatı (?) yüksək olan” fəali kimi qələmə verərək, bir neçə il əvvəl Bakıda ləzgi dilində çap edilmiş “Alpan” qəzeti ilə əlaqədar qərəzli fikirlərini açıqlayır: “O zaman (1993-94) Azərbaycandakı sadvalçılar həm tarixi, həm strateji zəif həlqə olaraq seçdikləri “Alpan” adıyla qəzet buraxarkən, kəndimizin və rayonumuzun tarixi və ziyalıların səfərbər edərək qəzetin nəşrini dayandırmaq üçün əlaqədar təşkilatlara və ictimaiyyətdə mürciət imzalamışdıq... Həmkəndlilərimiz “Alpan” qəzetini köşklərdən toplayaraq yandırmış, mən Alpanın ləzgilərə aidiyyəti olmadığını bildirmək üçün şair kimi Alpoğlu təxəllüsümü Alpanın köşklərinə dəyişmişəm. İndi Türkiyədə yaşayan həmkəndlimiz, Karabük universitetinin müəllimi h.e.d. Ələskərli isə Bakıda dərc edilən həmin qəzetin nəşrinin dayandırılmasına nail olmuşdu. Hal-hazırda isə o adamlar “Alpaniya” adıyla internet saytı açaraq mənfur fəaliyyətlərini davam etdirir, hətta Qusar rayon İH-nin mətbuat orqanına rəhbərlik edirlər”.

Yenə bir neçə sual meydana çıxır: Məgər respublikanın hüquq-mühafizə orqanları bu qədər fəaliyyətsiz idi ki, sadvalçılar Bakıda, onların gözü qarşısında qəzet buraxırdılar? İkincisi, müəllif qəzetin adının Alban kəndi ilə bağlılığını nəyə əsaslanıb yazır? Üçüncüsü, dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyevin rəhbərlik etdiyi bir respublikada Ə.Ələskərli kim idi ki, qəzet bağlatdırsın? Bəlkə C.Albantürk H.Əliyevin ölkəmizdə ardıcıl sürətdə geniş demokratik islahatlar apardığını, o cümlədən mətbuatda senzuranı ləğv etdiyini unudub? Nəhayət, o Qusar Rayon İH-nin mətbuat orqanına sadvalçıların rəhbərlik

etdiyini nə ilə sübut edir?

Qarayaxan məqalə müəllifi bilmir ki, “Alpan” qəzetini sadvalçılar deyil, uzun illər “Sovet kəndi” qəzetində işləmiş, tanınmış jurnalist Feyruz Bədəlov buraxıb. Bu qəzetdə ləzgilərin adət və ənənələrinə, mədəniyyətinə, ədəbiyyatına, tarixinə, xalqlar dostluğuna aid məqalələr verilib, azərbaycançılığa və dövlət siyasətinə zidd bir cümlə belə dərc edilməyib. F. Bədəlov Dərbəndə köçdüyünə görə sonralar qəzetin nəşrini davam etdirməyib. Alpanlıların köşklərdən qəzeti toplayaraq yandırması demokratiyaya zidd və bağışlanmaz bir hərəkətdir. Əsrlər boyu birgə yaşayan xalqa və onun dilinə hörmətsizlikdir. Bu işə başçılıq edənlər mütləq cəzalarına çatmalıdır. “Milli həssasiyatı yüksək olan” fəalin “mən Alpanın ləzgilərə aidiyyəti olmadığını bildirmək üçün şair kimi Alpoğlu təxəllüsümü Alpanın köşklərinə dəyişmişəm” sözləri də şübhə doğurur, çünki C.Ağaev, C.Zaman imzalarını C.Alpoğlu ilə əvəz edən bir adam nə vaxtsa Alpanın köşklərindən qəzetini toplayaraq yandırması demokratiyaya zidd və bağışlanmaz bir hərəkətdir. Əsrlər boyu birgə yaşayan xalqa və onun dilinə hörmətsizlikdir. Bu işə başçılıq edənlər mütləq cəzalarına çatmalıdır. “Milli həssasiyatı yüksək olan” fəalin “mən Alpanın ləzgilərə aidiyyəti olmadığını bildirmək üçün şair kimi Alpoğlu təxəllüsümü Alpanın köşklərinə dəyişmişəm” sözləri də şübhə doğurur, çünki C.Ağaev, C.Zaman imzalarını C.Alpoğlu ilə əvəz edən bir adam nə vaxtsa Alpanın köşklərindən qəzetini toplayaraq yandırması demokratiyaya zidd və bağışlanmaz bir hərəkətdir. Əsrlər boyu birgə yaşayan xalqa və onun dilinə hörmətsizlikdir. Bu işə başçılıq edənlər mütləq cəzalarına çatmalıdır.

Üzdənirəq müəllif “Alpan” qəzetinin adı ilə bağlı bir açıqlama vermək yerinə düşər. Ləzgilər islamdan əvvəl xristian, ondan da əvvəl gıts (çoxallahlıq) dininə sitayiş etmişlər. Gıts dininə görə Alpan ləzgilərin od allahıdır. Ona görə də bu xalq ildirinə “цайланан” (“Alpan odu”) deyir. İndi “alpan” kimi işlətdiyimiz ad da ləzgiyə “alpan”dır. Qədim ləzgi kitablarında Qafqaz Albaniyasının adı Alpan kimi yazılıb. Bundan əlavə, Cənubi Dağıstanda Alpan adlı ləzgi kəndi də olub. O, XIX əsrin əvvəllərində işğalçılar tərəfindən dağıdılıb. Bütün bunları bildikdən sonra yəqin ki, C. Albantürk qəzetin adının haradan yarandığını anlamamış olmaz.

Məqalə müəllifi eyni zamanda M. Məlikməmmədovun 2009-cu ildə çap olunmuş “Qanlı dərə” kitabı ilə əlaqədar bəzi tarixi faktları, 1918-ci ildə Quba qəzasına hücum etmiş erməni daşnaklarının və bolşeviklərin darmadağın edilməsində ləzgilərin rolunu danmaq məqsədi güdür. Çoxsaylı arxiv materiallarından, tarixi mənbələrdən xəbərsiz olan psevdoyazarlara əvvəllər cavab verdiyim kimi, yenə təkrar edirik: Həm 1837-ci il Quba üsyanının, həm də 1918-ci ildə erməni daşnaklarına qarşı müqavimət hərəkətinin aparıcı qüvvəsi ləzgilər olub. Kimlərinsə xoşuna gəlib-gəlməməsindən asılı olmayaraq tarixi fakt belədir.

Müəllifin qələmə aldığı məsələlərdən bixəbərliliyi hətta o yerə çatıb ki, o, 60-70 il öncə Qusar rayonunun mərkəzində ləzgilərin 6-7 faizdən çox olmadığını iddia edir. Bu rəqəm hansı sənəddən götürülüb? İndiki samurçuları, yəni Samur Ləzgi Milli Mərkəzinin üzvlərini keçmiş sadvalçılar adlandırın C.Albantürk bir sıra digər hadisələri də siyasiləşdirərək yazır: “Ötən il Qusarda keçirilən “Quba mədəniyyət günü”ndə rayonumuzun əbədi cameəsini təkcə Quba İH Aqrar şöbəsinin məsləhətçisi və AYB Quba bölməsinin sədri işləyən, əsl-i-kökü Qusar rayonundan olan R. Qusarçaylının təmsil etməsi bölgə hakimiyyətinin də, AYB-nin də etniklərə söykənərək siyasət yeritdiyi təsəvvürünü yaradır...” Məgər əsl-i-kökü Qusar rayonundan olan adamın, respublikamızın tanınmış şairi Ramiz Qusarçaylının hansısa bir tədbirdə Qubanı təmsil etməsi qəbahətdir? Digər tərəfdən, C.Albantürk bölgə hakimiyyətinin və Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin etniklərə söykənərək siyasət yürütdüyünü nə ilə sübut edir? Yerli hakimiyyətin tədricən sadvalçıların əlinə verildiyini iddia edən bu adam həmin məsələ ilə əlaqədar hüquq-mühafizə orqanları qarşısında cavab verə bilirmi? İnanırıq ki, suallarımız cavabsız qalmayacaq. Qaşınmayan yerdən qan çıxartmağa çalışan, xalqlar arasında nifaq toxumu səpən C.Albantürk kimi adamlar mütləq cəzalarına çatacaq.

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV

Haqqa ləkə düşmüz.

Azərbaycan atalar sözü

Xəbərlər

www.samurpress.net

Sürətlə inkişaf edir

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin qayğısı nəticəsində Gədəbəy rayonu son illər sürətlə inkişaf edir. Ölkə başçısı üç dəfə bu bölgəyə səfər etmiş, rayonun social-iqtisadi inkişafı ilə bağlı iki mühüm sərəncam imzalamışdır. Son vaxtlar burada neçə-neçə yeni yollar salınmış, körpülər tikilmiş, məktəblər, social obyektlər inşa olunmuşdur. Rayon mərkəzində 1000 yerlik amfiteatr tikilib istifadəyə verilmişdir.

Bu günlərdə Gədəbəy rayonunun təşkil olunmasının 84-cü ildönümü ilə əlaqədar təşkil edilmiş ümumrayon toplantısında son illər qazanılmış uğurlardan ətraflı söhbət açılmış, ölkə başçısına mürciət qəbul edilmişdir.

Su ilə təmin olunur

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin “Əkin sahələrinin suvarma suyu ilə təminatının yaxşılaşdırılmasına və əhalinin içməli suya olan tələbatının ödənilməsinə dair əlavə tədbirlər haqqında” 29 yanvar 2014-cü il tarixli sərəncamından sonra respublikamızın bir sıra rayonlarında, o cümlədən Balakəndə əhalinin su ilə təchizatı xeyli yaxşılaşıb. Son bir neçə ay ərzində 8 artezian quyusu qazılıb istifadəyə verilib. Hazırda daha iki quyunun qazılması davam etdirilir. Sarıbulaq kəndindən 3 kilometr aralıda böyük su şəbəkəsi qurulub.

Sadələşdirilmiş viza rejimi

Azərbaycan və İran hökumətləri qonşu dövlətin vətəndaşlarının respublikamıza daxil olmasına üçün sadələşdirilmiş viza rejiminə keçilməsi barədə razılığa gəlib. İlk olaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasına giriş üçün birdəfəlik viza (30 gün müddətinə) tətbiq ediləcək. Vizanın qiyməti 10 avrodur. Yeni tədbir İrandan Naxçıvana gələnlərin sayının artmasına, ölkələrimiz arasında iqtisadi və mədəni əlaqələrin daha da möhkəmlənməsinə xidmət edəcək.

Zəngin yataqlar aşkarlanıb

Respublikamızın Göygöl rayonunun Tülallər kəndi ərazisində zəngin yataqlar aşkarlanıb. 80 ton qızıl, 250 ton gümüş ehtiyatı hesablanmış bu yataqlarda hazırda uğurlu tədqiqatlar aparılır. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Geologiya və Geofizika İnstitutunun və AMEA Rəyasət Heyəti Mərkəzi Aparatının innovasiya şöbəsinin əməkdaşları bu günlərdə yataqların vəziyyəti ilə yerində tanış olmuş, müvafiq məsələləri müzakirə etmişlər.

ХАЛКЪДИН МАНИЙРИН ФЕСТИВАЛЪ

Алай йисан 23-августдиз Дагъустан Республикадин Докъузпара райондин меркез тир Усугъчайда чи халкъдин манийрин фестивалъ кыле фена. Ам Кукваз Рчабан хатурдиз бахш авун душубушдин кар тушир. Къурагъ райондин Кукваз хуьрйя тир, вичихъ дагъвийриз хас ми хъи ва къакъан ван авай Рчаб чи халкъдин 100-дав агакьна манияр устадивилелди тамамарай, Дагъустандизни Азербайжандиз сейли хъайи сеняткар тир. Ада ч!агъандал ягъиз, манидал илигайла виридан пагъ ат!удай.

Чи халкъдин манийрихъ эхиримжи йисара рехне кутунвайди, абур вилай-гъилий вегъенвайди, къвед-пуд сеняткардилай гъейри амайбуру абур акаатайвал лугъувайди, садбуру чи бубайрин и багъа эменнидиз к!ур гузвайди фикирда къурт!а, мярекат гъикъван гереклуди тирт!а къат!ун четин туш.

Дагълари элкъурна юкъва тунвай, са патахъай Шалбуз дагъдин, муькуь патахъай Китин дагъдин гирвейри вичиз лугъиз тежедай хътин иервал гузвай Усугъчай а юкъуз суварин гъавада авай. Августдин чими ракъиниз килиг тавуна, хуьруьн къилин майданди вишералди инсанар вичихъ ялзавай. Ина республикадин 9 райондин медениятдин чешнеяр тир ц!удралди экспонатар къалурзавай. Фестивалдив къадайвал милли пекер алукуна атанвай рушарини гадайри рик! шад гъиссерив ап!урзавай. Дишегълийри синийра аваз ширинлухар пайзавай.

Докъузпара райондин «Шалбуз дагъ» ансамблди «Лезгинка» къулуналди фестивалъ ачухарна. Райондин къил Керимхан Абасов мярекатдин къилин везифайрикай рахана.

Халкъдин манийринни макъамрин акъажунрик Дербент, Къурагъ, Агъул, Ст!ал Сулейман, Хив, Ахцегъ, Мегъарамдхур, Табасаран, Докъузпара районрин коллективар ва къилдин ксар экеч!на. Пуд сятдин къене абур чпин алакьунар къалурна.

1-чка патал 50 агъзур, 2-чка патал 40 агъзур, 3-чка къурдаз 30 агъзур рубль премия тайинарнай. Маничийривайни макъамчийривай ийизвай т!алабунар ихътинбуру тир: мани лугъузвайдахъ иер, ми хъи ван хъун, макъамчидихъ ам гъалат!ар галачиз, сеняткарвилел-

ди ягъиз жедай алакьун хъун, сегънеда вич тухуз алакьун. Репертуардин къет!енвални къилин шарт! яз гъисабзавай.

Сегънедиз экъеч!ай Дагъустан Республикадин халкъдин артист, Аллагъди вичиз иервилнини сеняткарвиллин бахт ганвай Роза Максумовади халкъдин манийрикай а капелла акъван иердиз лагъана хъи, виридан пагъ ат!ана.

Идалди адаз баяниз к!ан хъана жеди: зун пешекар тирвилляй жюридин къил хъянавайди я, къевайни пешекарвал т!алабзава за.

Жюридихъ мадни 6 кас квай: машгъур вокалистка Алиа Ханмегъамедова, Дербентдин музыкадин училищедин директор Камилла Магъмудова, гъа училищедин муаллим Насир Шагъмурад, халкъдин композитор Маина Абдулмуталибова, Кукваз Рчабан хва Эфет Сафаров ва Бакудай мярекатдиз эвернайшай шайр-композитор Седакъет Керимова.

Гъалибар хкъягъун патал жюриди гъаф азият ч!угуна. Вучиз лагъайт!а лап гужлу иштиракчийр авачир. Гъавилляй вокалдай сад лагъай премия Афият Арзумановадизни (Дербент) Надир Гъасановаз (Къурагъ), къвед лагъайди ашукъ Айдуназ (Мегъарамдхур), пуд лагъайди Заира Нурмегъамедовадизни Тагъира Мегъарамовадиз (Ахцегъ) вугана.

Халкъдин макъамар устадивилелди ягъунай сад лагъай чкадиз Сейфуллагъ ва Наруллагъ Амирбеговар (Докъузпара), къвед лагъай чкадиз Рамиль Талибов (Дербент), пуд лагъай чкадиз Тофик Мурадханов ва Билал Искендеров (Ст!ал Сулейман) лайихлу хъана.

Акъажунра рикел аламукъдай легъзеярни хъана. Къурагъ район и фестивалдиз вижеваз гъазур хъанвай. Адан яшлбурун хордик квай дишегълийрихъни ксарихъ хъсан ванер авай. Абурун къулуни иер тир. И ансамблдихъ галаз пешекарвилелди к!валахъайт!а, адакай вирилиз сейли коллектив жеда.

Тофик Мурадханован ванци мярекатдиз колорит бахшна. Фестивалдин виридалайни жегъил иштиракчи Замира Нурмегъамедо-

вадин сюжетдин маниди адан артиствиллин алакьунар винел акъудна. Агъулви Аминат Алиевадин ванцин къакъанвиллин везинлувили инсанар гъасяда гъилиз къачуна.

Авайвал лагъайт!а, фестивалда рикляй цаз акъуддай, гатун юкъуз серин яд хъиз чанди кужумдай, рубъ юзурдай манияр ван атанач чаз. Репертуар кесиб тир. Чи дегъ макъамар, рикелай ракъурнавай манияр гъачир харусенятдин векилрив. Фестивалдик экеч!навайбурун арада дагъвийриз хас ми хъи, къакъан ван авай са шумуд кас авайт!ани, абуру хкъягнавай манияр сад-садаз ухшарбуру тир. Садбуру халкъдин яратмишунрикай ваъ, гъевескарри акаатайвал туьк!урнавай манийрикай менфят къачуни ихътин са фикирдал гъизвай хъи, абур фестивалдик адан шарт!арикай чирвилер авачиз экеч!навай. Сад лагъай премиядиз лайихлу хъайи Сейфуллагъ ва Наруллагъ Эмирбеговри – халкъдин макъамар кфилдални кемендал устадивилелди ягъай и къве ч!ехи сеняткарди лагъайт!а, на лугъуди, виридаз баянарзавай: чаз халкъдин рубъгъдин аманатдиз кеж килигдай

амайбуру гъик! хъурай? Амай манияр ни ва мус лугъуда?

Дуьньядиз виридалайни зарб макъам тир «Лезгинка» бахш авур са халкъдин харусенят къвердавай гуьнгъунай акъатзава. Масадбуру ваъ, жуванбуру и гъалдиз гъанва ам. Чи гъар са макъам, гъар са мани къилди са эсер тирди, гъарма сада хъ вичин къет!енвилер авайди, гъарма сад кутугайвал тамамарна к!анзавайди кваз къазмач хайибуру.

Рик! т!ардай кар ам я хъи, Дагъустандин пешекар музыкадин бине кутур лезгийри къе жуван халкъдин музыка пешекарвилелди вилек тухузвач.

1927-йисуз Готфрид Гъасанова Магъачкъалада «Дагъустандин къуьлерин мотивар: зуьрнедал ягъизвай 12 Лезгинка» ктаб басма авунай. Им сад лагъай ва къедалди авай-авачир Дагъустан-лезги къуьлерин к!ват!ал я ва ана гъатнавай макъамар чи халкъдинбуру я. Гъайиф къведай кар ам я хъи, а макъамрин гъафбуру къе макъамчийриз чизмач.

30 йисуз ара дат!ана Дагъустандин «Лезгинка» ансамблдин регъберрикай сад хъайи Зейнал Гъажиева 1959-йисуз Магъачкъалада «Лезги халкъдин 30 мани ва къуьлер (20 гъава фортепианодихъ галаз лугъун патал ва 10 гъава къуьлерун патал)» т!вар ганвай к!ват!ал чапдай акуднай. Ана «Шагъсенем», «Суна чан», «Алагуьзли», «Загъадур-загъа», Магъи дилбер чан», «Ай Дилбер», «Вацран эквер», «Жанисат», «Ширинширин», «Къасумхуьр», «Ст!алар», «Усугъчай», «Тала», «Айшат», «Свас тухудай макъам», «Абас», «Перизада», «Хинер», «Рипе къуьл», «Къуба къенфетар» ва маса гъаваяр гъатнай. И гъавайрикай ада «Лезгинкадин» репертуарда гегъеншидиз менфят къачунай. Идалай гъейри З.Гъажиева ансамбль патал лезги халкъдин гъавайрин бинедал алаз ц!ийибурни туьк!урнай. РФ-дин халкъдин артист, Россиядин ва Дагъустандин гъукуматдин премийрин лауреат Иосиф Магаева къейд авурвал, а вахтунда ансамблдин репертуардихъ квай къуьлерин 90% Зейнал Гъажиеванбуру тир. Бес а макъамар чи ватангълийри вучиз рикелай алуднава?

ихтияр авач.

«Дагъустандин билбил» Рагъмат Гъажиевадин репертуарда 120-дав агакьна лезги халкъдин манияр авай. Алатай асирдин 70-йисара Москвадин Кремлдин Съездрин Имаратда ада «Хъсан я гада» мани лагъайла залда авайбуру адаз к!вачел къарагъна капар янай. А

манидихъ яб акалайла инсандиз вич са суьгуьрулу алемда гъатай хъиз жеда. Икъван иер, икъван рубъгъди кужумдай, ивидал звал гъидай мани авай са халкъ бахтavar я, лагъана фикирда инсанди.

Вичин верц!и, хъуьтуьл ванцелди лезги риклер рам авур Дуьрия Регъимова чи харусенятда къет!ен вакиа тир. Къе чи халкъдин сеняткаррин рехъ Тарлан Мамедова, Суьлгъият Гъажиевади, Роза Максумовади ва масабуру давармазава. Ингъе 500-далай гъаф халкъдин манияр авай лезгийрин икъван гагъди анжах 150-дав агакьна манияр лагъанва. Бес

Чпихъ инсанар агуддай ч!ехи къуват авай чи халкъдин манияр гъикъван иербуру ят!а, и хазилада гъихътин жавагъирар къатканват!а гъайиф хъи, жегъил несилдиз хъсандиз чизвач. Яшлу несилди лагъайт!а, эвелан хъиз и девлетдин тагъиб ч!угъазмач. Авайвал хиве къуна к!анзава: авалзамач чна чи манийри.

Чи манийрив къведайди авани? Садбуруз ак! жезва хъи, лезги манияр вири зарб квайбуру я. «Силибирдин цуьк» манидихъ яб акалайла цавариз хкъаж жеда инсан. «Магъи дилбер чан» манидин мелодияни, адан гафарни зурба са эсер

я. Чи «Дагълар» манидай лезгийрин ацуькун-къарагъун, адан адетар, къилихар акъван хъсандиз аквада хъи. Бес санал лугъузвай манияр? Къафкъаздин маса халкъяриз хордин манияр авачир берода чакъ мярекатрал, мел-межлисарал гъам дишегълийри, гъамни итири тамамардай, яни рушарини гадайри санал лугъудай ц!удралди манияр авай. Чакъ зегъметдин, мехъерин, суварин къилди манияр хъуни чи медениятдинни харусенятдин девлетлувиликай хабар гузва.

Гагъ-гагъ мел-межлисра, мярекатра жегъилривай чи манийрин т!варар хабар къада за. Гъайиф хъи, абурун чирвилер 5-6 манидилай анихъ физвач. Гъафбурувай манийрин са куплет хъайит!ани лугъуз жезвач. Ингъе патан халкъарин манияр акъван хъсандиз лугъуда хъи, абуру. Парабур патан манияр лезгидалди – метлеб, мана авачир гафаралди тамамарда. Эхъ, шехъдай гъалда ава чи манияр. Абуру и гъалда тунвайбуру лагъайт!а, масадбуру туш, жуван манийр я. Ван авайдани, авачирдани, музыкадай къил акъатзавайдани, акъатзава-чирдани абуру акаатайвал лугъузва. И крариз гуьзчивал ийизвай тешкилатни авач. Гъавилляй са берода тематикадал, жанрайрал, ритмайрал гъалтайла Къафкъаздин виридалайни девлетлу музыкадин иеси тир лезгийрин халкъдин гъаваярни манияр къе тарашзава. Иесивал ийиз жезвач чавай чи эменнидиз.

Завай хъайит!а, алай вахтунда лезги халкъдин музыкадин фонд туьк!уьрун чарасуз я. И фондуни чи халкъдин манияр пешекарвилелди лугъузвай вири манийр агудун, абурун ванер лентиниз кхъин, халкъдин арада теблигъ авун герек я. И кардик къуьн кутадай ксарни тахъана жеч. Халкъдин макъамар – рубъгъдин хазила я. Ам квадарайт!а чна рубъгъ квадарда.

Фестивалъ тухун халкъдиз къуллугъ авунин са чешне я. Гаф авурди гафарин, кар авурди крарин иеси жеда лагъанай чи бубайри. Тешкилатчийриз - Докъузпара райондинни ФЛНК-дин регъберриз чаз яц!у гафар ваъ, къени крар герек я лугъуз к!ан хъана жеди.

Ихътин фестивалар гъар йисуз кыле тухун, адан сергъатар гегъеншарун, дережа хкъажун, адакай халкъдиз хъсандиз чирвилер гун чарасуз я. Гъа и кар паталди адан къилди концепция туьк!уьрун, и кардив пешекарар агудун герекзава.

Усугъчайдин фестивалъ, са шакни авачиз, чи халкъдин медениятдин тарихда къет!ен вакиа хъиз гъатда. Вучиз лагъайт!а ада чи халкъдин рубъгъдин ивиар вирибурун рикел хъана, абур кваз такъурт!а чи жувал, чи къет!енвал квахъдайди чаз малумарна. Ада халкъдин манийрив халкъ агуддай зурба гуж авайди мад гъилера чи рикел хъана.

Седакъет КЕРИМОВА

ŞƏRƏFLİ ÖMÜR YOLU

■ Sizə həyatını çətin və şərəfli bir işə bağlamış Şahmurov Hacı Şahmur oğlu haqqında danışmaq istəyirəm. 1943-cü ildə Qəbələ rayonunun Qəmərvan kəndində anadan olmuş Hacı müəllim əmək fəaliyyətinə 1961-ci ildə Qəmərvan məktəbində uşaq birliyinin rəhbəri kimi başlamışdır.

1962-63-cü dərslər ilində Qəbələ rayonunda fəaliyyət göstərən ibtidai sinif müəllimləri hazırlayan kursu bitirən Şahmurov həmin ildən Qəmərvan kənd tam orta məktəbində sinif müəllimi kimi çalışmağa başlamışdır. Kənd əhalisinin təsərrüfat fəaliyyəti ilə əlaqədar məktəbin ibtidai sinifləri qışlaq ərazilərdə də fəaliyyət göstərirdi.

Belə azkomplektli siniflərdə, yarırsız qamış daxmada Hacı müəllimin qazandığı nəticələr ürəkaçan olurdu. Onun belə şəraitdə dərslər dediyi şagirdlərin çox hissəsi sonralar təhsillərini uğurla davam etdirmiş və ali təhsilli mütəxəssislər kimi müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərirlər. Bu, ilk növbədə zəhmətin və pedaqoji ustalığın nəticəsi idi.

Qiyabi yolla təhsilini davam etdirərək, API-nun Azərbaycan dili və ədəbiyyatı fakültəsini bitirən Hacı müəllim uzun illər Qəmərvan kənd orta məktəbində ədəbiyyat müəllimi və tədris işləri üzrə direktor müavini kimi fəaliyyət göstərmişdir. Məktəbimizin qazandığı uğurlarla Hacı

müəllimin də böyük əməyi olmuşdur. Mən ibtidai sinif müəllimim olmuş bu insanla sonralar uzun müddət bir kollektivdə çalışmışam. O, bizim üçün daim öz üzərində çalışmanın bariz nümunəsi olmuşdur. Bu ustad müəllimi kitablardan, mətbuatdan ayrı təsəvvür etmək çətindir.

Mən onun bir pedaqoq kimi gözəl keyfiyyətlərini bütün müəllimlərdə, xüsusilə də gənclərdə görmək istədim. Elmin sürətli inkişafı dövrü olan XXI əsrdə həyatın tələblərindən geri qalmaq üçün hər birimiz öz üzərimizdə işləməli, bilik və bacarığımızın artırılması qayğısına qalmalıyıq.

İnanıran ki, əgər belə olarsa, şagirdlərimiz repetitor yanına, xəstələrimiz isə qonşu ölkələrə getməzlər. Hacı müəllim ailə başçısı, ata kimi də nümunədir. Qızı Ulduzə Qəmərvan məktəbində müəllim işləyir. Oğlu Fəxrəddin isə ali təhsilli mühəndis kimi Bakıda çalışır.

Hacı müəllimdə bizim üçün örnək olan cəhətlər çoxdur. Yaşı ilə bağlı təqəüddə olan müəllim tez-tez yolunu məktəbdən salır. Məktəbin fəaliyyətini yaxından izləyir, dəyərli məsləhətlərini bizlərdən əsirgəmir. Hacı müəllimə uzun ömür, cəsarətli və ailə səadəti arzulayıram.

Hümbət ÖZBƏYOV,
Qəbələ rayonundakı Qəmərvan kənd tam orta məktəbinin müəllimi

С ВЕРОЙ В ДУШЕ ИСПОЛЬЗУЙ СВОЙ ШАНС

Ведущий раздела Сафарбек Сафарбеков

■ Время — это наша жизнь. Эти дни и ночи, минуты и мгновения пролетают без остановки, упрямо приближая нас к предначертанному сроку. И мы не властны вернуть назад даже одно незаметное мгновение. Каждое из них уходит безвозвратно, унося с собой частичку нашей жизни. Частичку, наполненную нашими деяниями, добрыми или злыми.

Пророк Мухаммад, (мир ему и благословение Аллаха) сказал: «**Есть два блага, к которым многие люди относятся небрежно: здоровье и свободное время.**» Сколько мудрости и назидания в этом коротком изречении! И всякий раз понимаешь, насколько оно актуально и полезно!

Вот и сейчас, когда вы, дорогие братья и сестры, читаете эту заметку, вы расходуете из отпущенного вам срока. Хвала Аллаху, вы не прожигаете эти минуты, совершая грехи и ослушаясь Его. Напротив, вы занимаетесь богоугодным делом, позволяющим надеяться на прощение и милость нашего Господа. Но как же хочется, чтобы мы извлекли из этого скромного благодеяния максимальную пользу.

Помните слова Всевышнего: «Разве Мы не даровали вам жизнь достаточно долгую для того, чтобы опомниться тот, кто мог опомниться?» (Фатир, 37); «Неужели вы полагали, что Мы сотворили вас ради забавы

и что вы не будете возвращены к Нам? Превыше всего Аллах, Истинный Царь! Нет божества, кроме Него, Господа благородного Трона» (ал-Муминун, 115-116).

О тот, кто был сотворён только для поклонения своему Творцу! О тот, кому был отпущен срок только для довольства и милости Всевышнего! Сегодня у тебя есть шанс избежать великого разочарования и убытка! Сегодня и сейчас ты можешь исправить ошибку, раскаяться в грехе и совершить добрый поступок! Вчерашний день уже никогда не будет твоим. А день завтрашний... Как же много теряет тот, кто надеется на этот самый завтрашний день, упуская день сегодняшний!

Наш Пророк (мир ему и благословение Аллаха) сказал: «**Используй пять вещей, прежде чем наступят пять других: жизнь прежде смерти, здоровье прежде болезни, свободное время прежде чем ты станешь занят, молодость прежде дряхлости и богатство прежде бедности.**»

Ал-Хасан ал-Басри сказал: «О сын Адама, твоя жизнь состоит из дней, и по прошествии каждого дня ты теряешь частичку себя».

Великий ученый Ибн ал-Каййим пишет: «Посланник Аллаха, мир ему и благословение Аллаха, бережливее других относился к своему времени и каждый его вздох, каждое его слово, каждый его взгляд были

поминанием Аллаха. Он ходил, садился, вставал и засыпал, поминая своего Господа».

Наши праведные предшественники брали пример с Божьего Посланника (мир ему и благословение Аллаха) и тоже стремились использовать каждый миг для обретения Его довольства. Ата ибн Абу Рабах, увидев юношей, которые молчали, сказал им: «Почему вы не восхваляете и не поминаете Аллаха? Разве вы забыли, что над вами ангелы, которые записывают всё, что вы совершаете?»

Господи, помоги нам следовать путем этих праведников и сохрани наши благодеяния на тот день, когда все тайное станет явным! Не делай нас одними из тех, кто взмолится и попросит вернуть его обратно, чтобы он смог измениться, но не услышит в ответ ничего, кроме гневного приказания и укора! **Научи нас ценить время и использовать его с максимальной отдачей! Окружи нас людьми, которые помогут нам следовать прямым путем твердой поступью и не пожалеют для нас доброго совета и мудрого наставления! Аминь!**

АВТОР ЛЕЗГИНСКО-РУССКОГО ЭЛЕКТРОННОГО СЛОВАРЯ

Заур Агамов - автор и создатель электронного лезгинско-русского словаря. Речь идет о серьезном проекте. Это мобильные приложения для двух платформ - Android и iOS (для айфонов). Основная функциональность приложения - поиск слова и просмотр его перевода и примеров использования. По словам автора пока что есть только лезгинско-русское направление, но скоро будет и обратное.

Заур родом из села Картас-Казмаяр Магарамхюрского района. Вырос он в Махачкале. Учился в Санкт-Петербургском Государственном Электротехническом Университете "ЛЭТИ" на факультете компьютерных технологий и информатики. Сейчас живет и работает в Объединенных Арабских Эмиратах, в лингвистической компании. Занимается разработкой под смартфоны на базе ОС Android.

Вот ссылка для айфона:
<https://itunes.apple.com/us/app/lezginskij-slovar/id901825482?l=ru&ls=1&mt=8>

Ссылка для андроид:
<https://play.google.com/store/apps/details?id=ru.publicdictionary.lezgi.android>

С автором проекта можно связаться по эл.адресу: zaur@agamov.ru.

"САМУР"

ШАЛБУЗДАГ

ПРЕДСМЕРТНЫЕ СЛОВА ЗНАМЕНИТЫХ ЛЮДЕЙ

Граф Толстой последнее, что произнес на смертном одре: "Мне бы цыган услышать — и ничего больше не надо!"

Композитор Эдвард Григ: "Ну что ж, если это неизбежно..."

Павлов: "Академик Павлов занят. Он умирает".

Философ Иммануил Кант произнес перед самой смертью всего одно слово: "Достаточно".

Генрих Гейне: "Господь меня простит! Это его работа".

Петр Ильич Чайковский: "Надежда!.. Надежда!.. Надежда!.. Проклятая!"

Сомерсет Моэм: "Умирать — скучное занятие. Никогда этим не занимайтесь!"

Вацлав Нижинский, Анатолий Франс, Гарибальди перед смертью пропелли одно и то же слово: "Мама!"

Оскар Уайльд, умиравший в гостиничном номере, оглядел угасающим взором безвкусовые обои на стенах и вздохнул: "Они меня убивают. Кому-то из нас придется уйти". Ушел он. Обои остались.

Еврипид, который, по слухам, был просто в ужасе от близкой кончины, на вопрос, чего может бояться в смерти такой великий философ, ответил: "Того, что я ничего не знаю".

Виктор Гюго: "Я вижу черный свет..."

Знаменитый натуралист Ласепед отдал распоряжение сыну: "Шарль, напиши крупными буквами слово КОНЕЦ в конце моей рукописи".

Физик Гей-Люссак: "Жаль уходить в такой интересный момент".

Бальзак, умирая, вспоминал одного из персонажей своих рассказов, опытного врача Бианшона: "Он бы меня спас..."

Джордж Байрон: "Ну, я пошел спать".

Хабарар

www.samurpress.net

Дидед чалал рахана кланзава

Чалан алимри лугузвайвал, са чалал патан чаларин гафар гун а халкдин милли кьанажаг члурун патал тухузвай сиясат я. Чал халк хуьзвай виридалайни гужлу такьат я. Ам квадрат халкни арадай акьатда. И такьат квадрат тавун патал гьар са халкдин чилерал алай шегьерар хайи чалал рахана кланзава. Шегьерин агьалийри и адет тергна маса чалариз майилвал кьалурайтла, хайи чал акваз-такваз арадай акьатда. Гила са бязи уьлквейра «Шегьер, хайи чалал рахун!» гьерекат арадал кьезва.

Хуьрер ичи жезва

Исятда гзаф уьлквейра агьалияр хуьрер туна, шегьерриз куьч жез алахьзава. И карди лагьайтла, недай-хьвадай загларин кьитвал арадал гьизва. И татугайвилер рехь тагун патал гьар са гьукумат вичиз хас тирвал алахьзава.

Норвегиядин гьукуматди лежберри хуьрер гадар тавурай лугуз, абуруз менфят кьачузвай гьар са гектар чилин, гьар са калин, хипрен, шегьрен ва маса гьайванрин патахьай чехи пулар гузва. Кланзамай кьван пулар кьачу, амма уьлкве хуьруьн майишатдин магьсулралди таьминара лугузва. Уьлкведдин гележег патал ина рекьер тухуниз ва чирвал гуниз генани гзаф фикир гузва.

Кьекьверагвиле гьатда

Алай вахтунда чи планетадин агьалийрин 17 процент акьалтлай кесиб гьалда яшамиз жезва. ООН-дин рекьемри в гекьгайтла, 1,2 миллиард агьалийрикай гьар са касдин йикьан дуланажагь 1,25 доллар я. Дуньядин агьалийрин 12 процентди, яни 842 миллион инсанра ара датлана каш члугзава. Кьил акьуддай ксари лугузвайвал, каш члугузвайбурун кьадар кьвердавай генани пара жада ва дунья кьекьверагвиле гьатда. Исятдамаз и кардин вилик пад кьун тавуртла, виликай кьезвай 30-40-йисан кьене чи планетада каш члугузвайбурун кьадар пудра артух жада.

Чал квахьайтла, халкни квахьда.

Лезги халкдин мисал

КЪАЛАБУЛУХ АКАТНА

«Самур» газетдин алатай нумрада (№ 7, 25.07.2014) «Чалав акантайвал эгеч тийин. Ам члурзавайбурун вилик пад кьан» кьил ганвай макьала ава. И макьаладиз «Самур» газетдин редакцияди гьахь алаз «Къалабулух квай чар» твар ганва. Макьалада конкрет мисалар гьанвачлани эхтилат Азербайжанда лезги чал члурзавай ксарикай физва: «Алай члавуз Азербайжанда журналар, ктабар, антологияр акьудзавай са бязи ксари чпиз чалан кьанунар тийижиз, адак гьерек тушир гьерекат кутадай алахьунарзава. Инал чи машгур чалан алим Мегьамед Гьажиева лагьай гафар рикел хьезва: «Лезги чал хуьн патал ам хьсандиз чирна кланда». Бес са бязи ксар чал хьсандиз чин тийиз, чеб пешекар тушир вучиз лезгидалди ктабар акьудиз алахьзава?». Зазни лезги чалан илимдиз талукь титулар авач. Ятлани эхиримжи 20-25 йисан кьене лезги чалан иервили ахварай авунавай са лезгидиз хьиз зи хайи дидед чал члурзавайбурукай са кьве гаф зазни лугуз кланзава.

Чалан пешекарар туширбур кьенин кьхьинрин лезги чалан бязи татугайвилерикай рахадайла абуруз гьахь алачиз «чал течидинбур», «чи чалан корифейриз гьуьрмет тийизвайбур» тамгьаар эцигзава. За гьикла Мегьамед Гьажиеваз гьуьрмет тийин хьи ада лезги чалан гафарганар туна фенва. За гьикла Унейзат Мейлановадиз гьуьрмет тийин хьи ама лезги чалан хазилада – адан диалектра гьахьна. Абуруз женетда ава, абурун руьгьер гьамиша шад хурайтла. За гьикла Агьмедулагь Гуьлмегьамедоваз гьуьрмет тийин хьи гьич хиялдиз текьведай кьван ктаб, макьала, шиир, роман клелна цуд агьзурралди чи гафар кьеченва. За адан вилик кьил агьзуна адаз чандин сагьвал ва яргьи уьмуьр тлабзава.

«Кьез лезги чал чизвач», «куьне лезги чал члурзава» лугузвайбуру, завай хьайитла, кьхьинрин лезги чал фикирда кьуна лугузва. За адаз «литературный» чал чиз-чиз лугузвач: «литература» гафуни дувулар лезги гафарикай ятлани, зун гьа «-ний»ди кханарзава. Са шакни авачиз кьхьинрин чал рахунрин чалан бинедаллаз, а чалал кьхьенвай ктабрикай кьачуна тухьузвайди я. И кьвалах гьа ни ятлани ваь, лезги чалан пешекарри ийизва. И пешекаррин лезгивилел, алакьунрал чаз шак ийидин ихтияр садани ганвач. Куьне са чалан пешекарри хьиз «лезги чал течидинбур» гьавурда тур (тур). Эгер, са патахьай, рахунрин чала авай «хай», «яь», «диь» («деь») гафарикай сад – «диь» («деь») кьхьинрин лезги чалал «диде» хьиз (ама «дедин деь» лагьай гаф ятлани) кьабулун гьавурда акьадин кьвалах ятлани, муькуь патахьай, лезги чалан рахунра лап кьериз дуьшуьш жезвай тухьк чалан «кьардаш» гаф, лезги чала «стха» гаф аваз-аваз, кьхьинрин чалаз гьин гьикла гьавурда акьан? Чаз лагь акван, кьхьинрин лезги чала гьи чкадал «кьардаш», гьи чкадал «стха» гаф ицекна кланда? Идаз ухшар дуьшуьшар кьхьинрин чала шелералди ава. Бес кьхьинрин чал тухьузвайди адан лексикадин гафар чи чалан пешекарри кьеченна кландаччи?

Кьхьинрин чал пешекарри тухьузрирла рехь ганвай ихьтин татугайвилериз са шумуд мисал гьиз жада.

Сад лагьай мисал. Играми Агьмедулагь малимди кьхьизва хьи, регьметлу Мегьамед Гьажиеван сагь береда акьатнавай вири орфографиядин гафарганра кьве гьарфуналди кьхьизвай гьарфер авай 18 гаф гьатнавай. А чехи кас регьметдиз фейидалай кьулухь са ни ятлани (Агьмедулагь малимди абурун тварар галагачиз тухькуьр хьавуна ва икла «кк», «пп», «тт», «щ», «чч») гьарфер алфавитдай акьудна лезги чал «заланвилекай» кхьуднава. Я стхяр, лезги чал залан ятлани, кьезил ятлани, вичиз талукь са клалуб авай чал я. Чал и клалубдай акьудун вич чал члурин тушни? Чаз орфографиядин гафарганар масада ваь чалан пешекар тий лезгиди тухьузвайди я ман. Бес абуруз чизвачни, чна лезги чалал «ччуру тун» ва «ччуру ттун», «чил кьачун» ва «чил кьачун» лагьайла чара-чара маняр кьачузвайди? Заз акл жезва хьи абуру вучиз ятлани чиз-чиз чал члурзава. Абуруз Азербайжанда авай «чал течидин» лезгийр туш гьа.

Чибри «ам чалан пешекар туш» лугузвай урус П.Услара лезги чал хуьн патал кирил гьарфер бес туш лугуз маса чаларин алфавитрикайни хийир кьачун-

ва. Чи лезги чалан пешекарри цудал кьван михь лезги гьарфер кирил гьарферив кьалур жезвач лугуз лезги алфавитдай акьуднава. Икла «Хед» гаф «гьяд» гафуниз, «негмет» гаф «нямет» гафуниз, «темехл» гаф «темягь» гафуниз, «джир» гаф «жир» гафуниз, «джуьр» гаф «жуьр» гафуниз элкьвенва. Кьхьинрин чал рахунрин чалакай мад са гьикьван ятла яргьаз хьана.

Кьвед лагьай мисал. Са гьинал ятлани, са ни ятлани ихьтин теклиф ганва: «Ша чна урус чалай лезги чалаз кьезвай гафар дигиш тийин, абуру урус чала авайвал тан». Вирида и теклиф «гьуррей» лагьана кьабулнава. Бес им чал члурин тушни? Бес лезги чалан кьайдаяр, кьанунар хуьзвай чалан пешекарри ик чал члуриниз гьикл кьул чугунва? Лезги кьхьинрин чала и урус гафари кьил-ттум вири галамаз чпиз чка кьунва. Чи вилик-килик кувай лезги чалан алимди – «бес чна вучда кьван, урус чал кьвердавай чи хзанрин чалаз элкьезва» - кьхьейла вун пагь атлана амуькда.

Чи играми профессорри кьуд гьилив кьевиз кьуна ахьайиз таканзавай «словарь» гаф гьа эхирда авай «мягкий знаки» галаз лезги чалаз гьанва. Има акл лагьай чал я хьи а гафуни эхирда авай «р» гьарфини гузвай ван хуьзгуьл формада лугун гьерек я. Икла урус чалан кьайда лезги чалаз атана вичиз мягькем чка кьуна. И кьайда-атан тасирдик куваз «дунья» гафуни «н» гьарфини гузвай ван хуьзгуьл лагьана кланда. Чи кьуба наречиеда авай гьикьван иер «дуньне» гаф вичин кьвалей чукурна адан чкадал арабринни урусин пекар алуькна эйбежер хьанвай «дунья» гаф гьанва. Лезги чалан клалубдиз урусин «школа» гафунилай арабрин «мектеб» гаф мукьа я. «Школа» гафуниз сад лагьай пайце сад садан цуьгьена авай кьве ачух тушир ван гузвай гьарфер кавказ чалариз талукь кьайдадинбур туш.

Чи пешекарри «чал дигиш жезвайди я, и дигишвал кьабул тавун чалан тарих чир тахун себебдай я» - лугузва. Са шакни авач: чал дигиш хуьн са факт я. Анжах «чал дигиш жезвайди я» лугун пайдах авунвайбуруз чир хьана кланда хьи и дигишвал эвел рахунрин чала фена, ахпа кьхьинрин чалаз кьезвайди я. И кьвалах терсекла туш. Заз акл жада хьи кьхьинрин чала гьа члуруз гьатнавай гафар рахунрин чалаз хьифена гьамани члурзава. Кьхьинрин чалакай менфят кьачузвай Дагьустандин лезгийри «гвач», «квач» гафар гьа кьхьизвай хьиз лугузва, абуру араб чалай атанвайди я лугуз «залзала» лугуьда, гьа арабри кьунвай ва лезги чалал клел-кьхьинар бегьем тушир Азербайжандин лезгийри кьениналди «зурзала» («зурзун» гафунилай) лугузва. За лезги газетдиз кьхьей макьалада «чаллах» гаф (ама «чал агьун» хьиз кьхьинрин чала аватлани) редакцияди члурна «инанмиш» кьхьизва. Заз «на нугьатрин гафар кутаз чал «херде» ийизва» - лугузва. Я стхяр, нугьатдин гафари чал «херде» ваь, муьбагь, кьетген ийизвайди я.

Пуд лагьай мисал. Кьхьинрин лезги чал тухьузрирла а чалак рахунрин чала авачир гафарни кутуна кланда. Ибуруз грамматикадиз талукь гафар я. Чаз кьхьинрин чал аваз гьикьван вахт алатнава? А.Гуьлмегьамедова са цуд йис кьван идалай вилик лезги кьхьинрин чалаз 25 йис кьван тарих ава лагьана кьхьенва («Чирагь» журнал, апрел 2010 – йис, чч. 106). Маса чкадал ада кьхьизва: «Литературный лезгинский язык официально был объявлен в 20-30 годы 20-го века» («Лезги газет», 10 сентябр 2009, чч.10). Эхиримжи тарих чна асас кьуртла лезги кьхьинрин чалаз виш йисакагь тийимил кьимиз са тарих хьана кланда. Бес ийимил гагьиз чаз «предложение», «окон-

чание», «существительный», «местоимение», «числительное», «глагол» ва маса ихьтин грамматикадин гафар эвез ийидин лезги гафар чигьаначни? Бес «твар-циэвез» (местоимение) гаф гьикл арадиз атана? Аллагьди М. Гьажиеваз агьзур гьилера рагьмет авурай, ам сагь амайтла ада грамматикадин муькуь гафаризни лезги варианттар теклиф ийидай. «Прилагательное» «сифет» хьиз, «окончание» «эхир» хьиз (М.Гьажиев) кьалуриз хьайитлани чи пешекаррин лезги грамматикадикай кьхьенвай макьалайра чаз абуруз акьавач. Има чи чалан пешекарри кьхьинрин лезги чалал бегьем кьвалахзавач лагьай гаф тушни? Бес гьа чна кьабулнавай урус гафари лезги чалан клалуб члурзавачни?

Кьуд лагьай мисал. Са кьайда яз кьхьинрин чал гафаралди, кьайдаралди вилик кувай, вич дигиш хуьнин дережадалди виридалай цуьгьена авай диалектрикай садан бинедаллаз тухьуззавай затл я. Кьвердавай маса диалектринни гафар гьатдамаз кьхьинрин чала рахунрин чаларин гьич тахьайтла 70-80% гафар хьана кланда. Кьисметди акл авунва хьи Азербайжанда авай лезгийрив я лезги чалал кьхьиз, яни кьхьейтлани ктабар акьудиз ганач. И жегьетдай Дагьустандин лезгийрин бахтун гьана ва гьанани кьхьинрин са чал тухьуз хьана. «И члавуз литературдин чал Куьре нугьатдин, яни виликан Куьре округдин лезгийрин нугьатдин (мадни дуьз лагьайтла, абуракай гилан Мегьамедхуьруьн районни, бязи хуьрер кувачиз, Кьасумхуьруьн райондин лезгийр рахадай нугьатдин) бинедал ярагьмишун кьарардиз кьачунай» («Чирагь» журнал, апрел, йис 2010, ччин 106). Икла Ахцегь, Докьузпара, Кьурагь диалектар ва Азербайжанда авай вири лезгийрин диалектар кьерехдик кумукьна; кьве гьвечи районда авай са кап лезгийрин чал Дагьустан-Азербайжанда авай вири лезгийрин чалаз элкьвенна. Кьуба диалектикай урус А.Н.Генкоди са чехи макьала, ахпани чи М.Гьажиева са ктаб кьвална (кудкашендин говоррикай А.Гуьлмегьамедова диссертация, хьимил говордикай Ш.М.Саадиева са макьалана кьхьенва). Гьажиеван ктабда вири 94 гаф ава ва гьабурни кьхьинрин чала паралелар авай гафар я. Генкодин макьалада Кьлар райондин Дуьзтагьир хуьруьнви Абуьбекир Гьажиебекован куьмекдалди кьхьенвай 494 гаф ава ва гьабурни П.Услара ганвай Куьре нугьатдин гафарих галаз гекьинава. Генкоди ганвай гафар латин гьарферин бинедаллаз кьачунай 47 гафуналди кьхьенва. Чеб урусар тий П.Услара ва А.Генкоди ганвай лезги гафар, абуруз гьин гьарфералди кьхьинлай аслу тушиз, кьенин лезгийри кирил гьарферив кьхьенвай гафарив гутугна фагьумайла ваз Лезгистандай катиз клан жада. Анжах эхтилат адакай физвач.

Азербайжанда авай лезгийрин рахунрин чала цуд агьзурралди кьхьинрин чала гьат тавунвай кьетген, михь, иер гафар ава. А гафарикай кьхьинрин лезги чал вичин гуьнгуьниз хьиз хийир кьачун тавуна, вилер имична абуруз гвадариц кьез гьикл кьимиш кьведа? Чаз кьхьинрин чал тухьузрунавай икьван гагьда, яраб, абурукай шумуд гаф кьхьинрин чалаз атанвайтла? Чи чалан пешекарри цел акьавзнавай пилиди хьиз абуруз кьхьинрин чалаз агьузавач. Азербайжандин лезгийри са шумуд цийи гаф чаз виридаз сад тий кьхьинрин чалаз алава хьавурла чалан пешекаррик вучиз кьалабулух акагьзава? Кье Азербайжанда лезги чалал акьатзавай ктабра авайди чал члурин ваь, Азербайжандин лезгийрин рахунра авай анжах чалан пешекарри кьхьиз табу ицекнавай гафар хуьн патал ийизвай гьарай я. Эгер лезги чалал кьхьизвай са заридиз: «А гафар шиирдик кутамир, абуру чи кьхьинра авач» - лагьайтла адавай кьез гьихьтин жаваб атуь? Бес ада вичин дидеддин лирлийрикай, бубадин махарикай кьачунвай гафар гьинал ва мус кьхьирай? Гьар цийи лезги гаф са жавагьир тушни? Куьне чи сейли шаир Сажикиназ вучиз кьурьгьар гузвач, ада «иран вах» ваь, «яран вах» кьхьизве-е!

Вири санал кьуртла чаз са суалдиз жаваб гьерек я: «Кьенин лезги кьхьинрин чала чна авуна кланзавай ва чавай тухькуьр хьжез алакьдай татугайвилер, кьенин йикьан тлаабрилай кьулухь галу-мукьзавай проблемар авачи?». «Чаз ахьтин проблемар авач» - лагьайтла, чун алцура жада гьа.

Я.А.ЯРА.ПНЕВ, профессор,
Дербент шегьер.
(Макьала дегьшвал
кухтун тавуна чапнава)

“САМУРДИН” МЕКТЕБ

Хъана-хъанач Гарун твар алай са гада. Адахъ пуд стхани кве вах авай. Гададин бубадини дидеди йифди-югъди квалахдай, аялрини чехибуруз куьмек гудай.

Гарун квалин гъвечлиди тир. Ингъе и рикл миъхи, чина хъвер авай аялдиъ са пис хесет квай: таб рахунал рикл алай.

Садра тарциз акъахна «аз члжре клур гана» лугъуз гъарайнай ада. Вичиз куьмек гуз агай стхайриз ада «тапарар, тапарар, кьиф туклур афарар» лагъана хъуренай. Са маса сеферда гадади демекда верчери яд хъвзвай къапуниз чехир цанай. Диде-бубадиз пиян яз чилел ярх хъайи верчер кьенвайди хъиз хъайила, абурукай хъуруьнарнай.

Гъар гъилера чехибуру вичиз туьнбуьгъар авурла мягътел жедай Гарун. «Вучиз зи амалрал садни хъуьрезвач? Хъуьрена кланзавайди я эхир.»

Бубади акъулар гудай адаз:

- Я хва, и хесет жагъай са дустни амукъдач вахъ. Икл фейитла, хизандини негда вун. Аку, лагъанач лугъумир гъа!

Ингъе, хесет дегишарун регъят кар тушир. Гаруна гъа вичиз чидайвал ийидай.

Садра гадади цегъ епинай ахъайна, кьуншидин салаз веьена. Ахпа:

- Я диде, я буба! Чи цегъ квахънава, - гъарайна ада.

Чпихъ къалабулук акадай куьзуьбур цегъгрехъ гелкъвез фена. Ам санани авачир. Пашмандаказ кваллиз хкъвезвай абуруз кьуншидин салай цегърен ван атана. Вири къах хъана:

- Жеч гъа! – мягътелвилелди лагъана

касди. Ванцел къецел экъечлай кьунши вучдатлани тийижиз амай. Чехибуру гафарал физ акур Гаруна вичин манидал илигна: «Тапарар, тапарар, кьиф туклур афарар». Вичи лугъуз, вич хъуьрезвай гада. Бубади тапрукъ хчин япар акъажна са вацра цур миъхиз туна адав. Ятлани ар хъанач адаз.

Садра Гарун гъетер кьаз вирел фенай. Са гъедни кьаз тахъай адан кьилиз семе са фикир атанай. Пекер хтлунна, вирен кьерехда туна вич вала-

вахарини, стхайрини лагъанай.

Гъа икл, гзаф вахтар алатна. Садра Гаруназ квалин къава лифер кьаз клан хъана. И члавуз адан кьвач кве кьулунин арада гъатна. Чукъуьзвай кьвач саклани акъудиз тахъайла ада цлугъна:

- Аман, зи кьвач акланва! Я диде, я буба, куьмек це заз!

Гъенел алай гададин вахари адан гъарай-эвер кваз кьунач. «Алат чалай, тапрукъ», - лагъана абуру.

Са герендилай стхайр хтана чуьлдай. Гъабурни гададин шел-хвалдин члалахъ хъанач.

- Я тапрукъ, вун галатначни таб рахуникай? – лагъана гъахъна абуру кваллиз. Садни вичин члалахъ жезвачирди гъавурда акъур Гарун зарул-зарул ишена. Адан кьваче эхиз тежер тлал гъатнавай.

Кьуншидин аялри Гарунан манидал илигнавай: «Тапарар, тапарар, кьиф туклур афарар».

Абуру гададин вилин накъвар акъаз хъуьрезвай. Гарунан дидедиз лагъайтла, и гъилера хци табзвачирди аян хъана. Гурар туна къавал акъахай Гарунан бубади адан кьвач сварцяй акъудайдалай кьулукъ лагъана:

- Табуни эхир гъихътинди ятла акунани ваз?

Гаруна квалт хъанвайбуруз килигна лагъана:

- За мад садрани таб хъийидач!

Дидеди хъуьрез-хъуьрез вичин хъиз лагъана:

- Къе чна афарар чрада, вични кьиф туклур ваь, халисан, хъчаринбур.

Адан и гафарал вири хъуьрена.

АЗИЗРИН Севда

ТАПРУКЪ

Аялар патал мах

ра чуьнуьх хъанай. Нянихъ Гарунан пекер акур магъледин аялриз ам це баъмиш хъайи хъиз хъанай. Садбур Гарунан хизандиз хабар гуз фенай, муькуьбур вуре сирнавиз, гада жагъуриз алахънай. Хайибур шехъиз-шехъиз атанай. Бубани чехи стхайр гъалдай фидалди Гарунахъ гелкъвеннай. Эхирни пашмандиз цъй акъатнай абуру. Дидеди шел-шуван ийиз акур Гаруна хъуьрез-хъуьрез валарикай хкатна вичин манидал илигнай: «Тапарар, тапарар, кьиф туклур афарар».

Ам саламат яз акуна хвеша хъайи дидеди лагъанай:

- Чан хва, кьенин йикъалай чун ви са гафунинни члалахъ хъижезмач!

Гъа ихътин гафар адаз бубадини,

Илимдив
къведай нямет
авач.

Лезги халкъдин
мисал

КВЕЗ ЧИДАНИ?

722-йисуз арабрин сердер Абу Убайд Жаррагъа лезгийр рам авун патал 60 агъзур-дав агакьна кве кьушун туьктуьрна. Ахъегъин патав кьиле феи ягъ-ягъунра 7 агъзур кас гъелек хъана. Арабри Ахъегъ келедиз вадра басрух гана. Гъакл ятлани абурувай келеле кьаз хъанач. Чпиз кланивал тахъай арабар хаинрин куьмекдалди келеле къачуз алахъна. Ингъе абурун ниятди кьил кьунач. Вучиз лагъайтла чкадин агъалийрин арадай хаин жагъанач ва сердерди келедилай гъил къачуна маса лезги вилятрал веьена.

* * *

1907-1914-йисара машгъур журналист ва маарифчи Режеб Амирханова, гъаклни маса лезги алмри ва маарифчийри Кьиблепатан Дагъустанда ва Кеферпатан Азербайжанда лезгийриз цийи мектебар ачухарун патал гзаф алахъунар авунай. И карда абуруз 1905-йисуз Бакуда лезги фялейриз куьмек гун патал тешкил хъайи квалталди, гъаклни 1907-йисуз Къубада лезгийри арадал гъайи «Пак межлисди» муькуьвай куьмекар ганай. Цийи мектебар эцигун патал Бакудин лезгийрикай Айдунбег Къайинбегова, Асвар Камалова, Селимхан Сулейманова, Рамазан Жамалова, Мегъамедагъа Аюбова, Къарабег Гарханова, Девлетхан Девлетханова, Дагъустандин лезгийрикай Нисреддин Султанова, Гъалиб Юзбегова, Фетягъ Магъмудова, Агъабег Магъмудова, Самед Аюбова, Къубадин лезгийрикай Абдуллагъ эфендиди, Гъажи Расула, Жабраил эфендиди, Гъажи Исгъакъ агъади пулуни такъатралди куьмекар ганай. Гъа ихътин алахъунрин нетижа яз 1907-1914-йисара Кьиблепатан Дагъустандин ва Кеферпатан Азербайжандин лезги хуьрера 26 цийи мектеб эцигна кардик кутунай.

* * *

Азербайжандин алим Мегъамедгъасан Велилиди вичин 1921-йисуз Бакуда чапдай акъудай «Азербайжан» ктабда кхъеннай: «... Гъезерри ва маса туьрк тайифайри, гъакл иранвийри (фарсари) басрух гайи лезгийр Къафкъазия дагълар галайнихъ, яни гилан Дагъустан галайнихъ фена. Яргъалди чпин чилерал маса миллетри хахавал авунатлани, лезги тайифайрилай чпин члаларни кьилихар хуьз алакьна.

...Къафкъазия дагълара ара датлана кьиле феи дявээр ва маса вакъияр себегъ яз, лезгийр чара-чара члаларди рахазвай гзаф тайифайриз пай хъана.»

* * *

Са вахтунда Закъатала районда лезгийрин Агъабур, Кьиркьилар, Вини тала, Лекъ тала хътин къадим хуьрер хъанай. Санлай тарихдин чешмейра кьалурнавайвал, XVIII асирдал къведальди ина 20-дав агъкьна лезги хуьрер авай. Гъавилияй урусин фельдмаршал Паскевича ва маса генералри чпин малуматра и чкадин твар Лезги-Жар вилайт хъиз кьалурнай.

Советрин девирда Закъаталадай 8 лезги хуьр Дагъустандиз куьчарнай. 1952-йисан тек са вацран кьене Шеки, Къах, Закъатала ва Белокан районрай 1500 лезги чпин хуьрерай акъудна суьргуьн авунай.

М. МЕЛИКМАМЕДОВ

ЧИ РАЗИВАЛ

Вич Кцлар райондин Цуру Худат Къазмайрин хуьрай тир «Самур» газетдал рикл алай, 20 йисуз ара датлана ам кхъизвай Полад Муьрветова чи ктабханадиз кьиметлу са ктаб бахш авуна. Семен Броневскийди квалтлай материалрин бинедаллаз туьктуьрна, 1823-йисуз Москвада «Кавказцы 1750-

1820» твар алаз басма хъайи и ктаб багъа аманат яз къабулай чи коллективди Полад Муьрветоваз разивал кьалурзава.

«САМУР»

МЯГЪКЕМ ИБАРАЯР - ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ

Щегъ тлуьрдан кьилел цлай ала.
На воре шапка горит.

Нехир къведач лугъуз югъ няни жедачи?

Наверно, давно пора.

Хитен хам алай жанавур.
Жадный, ненасытный человек.

Клекрез лезн ядай чка.
Места столь отдаленные.

Вацлал тухвана, яд тагана хкун.
Обхитрить кого-либо.

Кьилиз лаплаш вегъейди хъиз амукьун.
От неожиданности не знать, что делать.

Цал хъиз лацу хьун.
Сильно волноваться,
испугаться от неожиданности.

Фагъумсуз аслан фад фура гъатда.
И сильный, если неумен, станет
бессильным.

Тимил авай вуч хъайитлани кьизил
туш.
Не все, что мало, ценно.

Акьулсуз кьил кьезил жеда.
Безумный человек совершает дурные
поступки.

Яд чуьгдай лит.
Равнодушный ко всему.

Бине авачир кар.
Ненадежное дело.

Къуьрен рикл авай ажедагъан.
Трусливый, ненасытный человек.

Рикл дабандиз аватун.
Испугаться сильно.

Гафарай къацлар акъудун.
Придираться к словам.

Къуд клараб хьун.
Сильно похудеть.

Вичин чантадай килигун.
Мерить на свой аршин.

Цийивилер

www.samurpress.net

**РЕКЬЕР ГУНГУНА
ГЪАТДА**

Республикадин кефер-патан районрин рекьер гунгуна хтунин крар арадатана давармарзава. И

йикъара Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиева къул чугур серенжемдив къадайвал, Къубадин хуьрерин рекьер къайдада тун патал 6 миллион манат пулунин такъатар чара авунва. 6 агъзур агъалияр яшамиш жезвай 12 хуьр галкIурзавай Рустов-Ханагагъ-Гуьрдагъ; Рустов-Нуьйдуьн-Шудугъ, Рустов-Межкхежае, Рустов-Багъчалы-Екдар автомобилдин рекьер гунгуна хтун патал герек тир къулай шартIар арадал гъанва.

Президентди гъакIни Хачмаз райондин Далгъалы-Набран-Тел автомобилдин рехъ тухун патал талукъ серенжем къабулнава.

**УНИВЕРСИТЕТАР
КУЪЧ ЖЕДА**

В и л и к а й къвезмай йисара Бакудин сабязи университетар Къебеле шегъердиз куьчарда. Санлай Гьукуматдин Медицинадин

Университет, Педагогикадин Университет, Архитектурадин ва Эцигунрин Университет, Техники Университет ва масабур Бакудай акъудун къарардиз къачунва. ГъакI Гьукуматдин НафтIадин Академияни шегъердай акъудда. Ингъе ам гъиниз куьчардатIа гъеле малум туш. Университетрин са паяр Бакудин кьерехриз, муькуь паяр Къебеледиз куьчарда. Бакудин Гьукуматдин Университет меркезда амукъда.

КСТАТИ**ЧЕСНОК
ОМОЛАЖИВАЕТ**

Древнеабхазские траволечебники советуют омоложиться с помощью чеснока.

Вот рецепт: 400г. тертого чеснока смешать с соком 24 лимонов, вылить в банку, завязать горлышко марлей.

Принимать по 1 чайной ложке в день, разведя в стакане кипяченой воды.

Курс - 2 недели. Повторять 2 раза в год.

**ЦIай жуван
къула кIанда.**

**Лезги халкъдин
мисал**

Avropanın ən yüksək nöqtəsindən əzəmətlə boylanan Quruş kəndi Dağıstan Respublikasının Doquzpara rayonunun ərazisində yerləşir.

İKİ ƏSRİN YAŞIDI

Hindistanın Varanasi şəhərində yaşayan Mahaşta Murasinin 179 yaşı tamam olub. Onun bu rəqəmi təsdiq edən rəsmi sənədi də var. 1835-ci ildə dünyaya gələn Mahaşta 1957-ci ilədək pınəci işləyib. 122 yaşında təqaüdə çıxıb. Onun indiyə kimi səhhəti ilə bağlı heç bir şikayəti olmayıb. Hindistan uzunömürlüsünün adı dünya tarixində ən yaşlı adam kimi Ginnesin rekordlar kitabına düşüb.

ГАФАПАГ

АтIар	– чепер
АтIраган	– акъраб (вичик агъу квай гъашарат)
Дулдул	– лув гузвай балкIан (махара)
Зирба	– 14 килограмдин заланвал
Кере-мере	– крчун пепе
Кирф	– явшан
Кунаш	– кIелер хуьдай чка
Кыдав	– балкIандин азар
Къериджар	– ципицIрин сорт
Къеркьер	– чIулав нуькI
Къримар	– чуьхвердин сорт
Къукъу лиф	– кукупI къуш
Къуьркъумар	– ципицIрин сорт
КIепер	– пахладин къабухар
Мамай	– куьрнавай шей
Мергъвер	– зулар авай
ПикI	– къуьл хуьдай къаб
РекъучI	– къупудиз ухшар якIв
Ригал къиф	– гъамбардин къиф
Сакъав	– кацадин са жуьре
Сважар кIунтI	– цекверин кIунтI
Суьлуь	– хуьтуьл
Целер	– чатун устIардин чад
ЦицIпепе	– хуьруьн нуькIрен жуьрейрикай сад
Чихчих	– гъвечи нуькI
Хаса	– гъеле
Хурсан	– мублагъ
ХутIал	– гуьне
Хына	– ахпа

ША, ЛЕЗГИ ЧIАЛАЛ РАХАН!

Гъина уьмуьр гъалун хъсан я? - Где лучше жить?

- Куь хуьре инсандиз къарай къвечач хьн! Куьне гьикI эхъвайди я? Ша, вун шегъердиз куьч хъухъ. Шегъерви хъун хъсан я.

- Скучно у вас в деревне. Как вы терпите? Переезжай в город, брат. Хорошо быть горожаниним.

- Вуч хъсан я къван?
- А что хорошего?

- Ина уьмуьр ргъава, гъарад са кардихъ гелкъвезва, югъ мус алатнатIани чир жезвач.

- Здесь жизнь кипит, все куда-то бежит, не заметишь, как день пролетит.

- Адан вуч хъсан я къван? Мус къуьзуь хъанатIани чир жезач ваз.

- Разве это хорошо? Не успеешь оглянуться, как уже состарился.

- Хуьр хъсан я лугъуз кIанзавани ваз?
- Хочешь сказать, что в деревне лучше?

- Бес гьикIа! Ви аялриз шегъерда звериз-галтугиз, михъи гъава къабулиз, булахдин яд хъваз, са гафуналди халисан аялвал патал къулай шартIар авани?

- Конечно! Вот твоим детям есть где побегать, подышать свежим воздухом, напиться родниковой воды, одним словом, увидеть настоящее детство?

- Им вири чIехи шегъеррин татугайвал я. Ингъе шегъерда чирвилер гузвай шумудни са кружокар ава.

- Это проблема всех больших городов. Зато в городе много обучающих кружков.

- Тарариз акъахунив, тама бебелукар кIватIунив, вире эхъуьнвив гекъигиз жедай затIни авач.

- Ни что не сравнится с лазаньем по деревьям, с походом в лес по грибы, с купанием на озере.

- Эхъ, гъакI я.
- Да, это так.

- Экуьнахъ зун кIекре ахварай авудзава. Даklar ахъайна, михъи гъава къабулиз, тебиатдин иервилериз килигзава за.

- Утром меня будит петушок. Отворяю окно, выпускаю чистейший воздух и любуюсь на пробуждающуюся природу.

- Зун пехил жезва.
- Я начинаю завидовать.

- Къариди тIуьн гъазурайла чун адахъ галаз айванда столдихъ ацукъна дагълариз килигиз-килигиз тIуьнвив эгечIава.

- Жена готовит завтрак, мы садимся с ней за стол на веранде, откуда открывается вид на горы и начинаем есть.

- Экуьнахъ мус фу тIуьрди ятIа рикIел хъвезмач зи. КIвачин къилел са сукIра кофе я за хъвазвайди.

- А я и не помню, когда завтракал в последний раз. Только чашку кофе успеваю на ходу выпить.

- Экуьнахъ фу тIуьтIуьна женни? Чна гъар экуьнахъ чар авай чими хъран фу, кварцин чем, цIегърен ниси, какаяр, цIийн нек, кIваллин шур незвайди я. Ваз за ибур шегъердихъ галаз дегишарна кIанзавани?

- Да как можно без завтрака?! У нас на завтрак горячий слоеный хлеб прямо из хъара, масло, козий сыр, яйца, парное молоко, домашний творог. И ты хочешь, чтобы я все это променял на город?

- Квез регъятвилер авач, стха. Рекьер пис я. Къве стIал марф къун кумазни метIехъ къван хурхада гъатзава.

- У вас, брат, удобств нет. Дороги ужасные. Пару капель дождя и ты по колени в грязи.

- Мад гъар са затI хъсан жеч хьн.
- Все хорошо ведь не бывает.

- Шегъерда агакъзвачирди вуч ятIа чидани ваз? ЧигъичIингърин ванер. Чун машинрин вансел ксузвайди я.

- А знаешь, чего мне не хватает в городе? Пеня цикад, мы засыпаем под шум проезжающих машин.

- За жуван секин уьмуьр шегъердин гъарай-эвердихъ дегишардани?

- Так стоит ли мне менять свою спокойную жизнь на городскую суету?

- Ваь, стха. Жуваз гъина регъят ятIа, гъана уьмуьр гъалун герек.

- Нет, брат. Жить надо там, где на душе хорошо.

SAMURBaş redaktor
Sədaqət KƏRİMOVA

Redaksiyanın ünvanı: AZ 1073 Bakı, Mətbuat, prospekti, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.

www.samurpress.net
www.sedagetkerimova.com
e-mail:sedagetkerimova@gmail.comHesab nömrəsi
26233080000
"Kapital bank"ın 1 saylı
Yasamal filialı
kod 200037
VÖEN 130024708Qəzet Azərbaycan
Respublikasının Mətbuat və
Informasiya Nazirliyində
qeydə alınmış.
Qeydiyyat nömrəsi - 78İndeks: 5581
Sifariş: 3002
Tiraj: 2000
Tel: (012)432-92-17**"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunmuşdur**